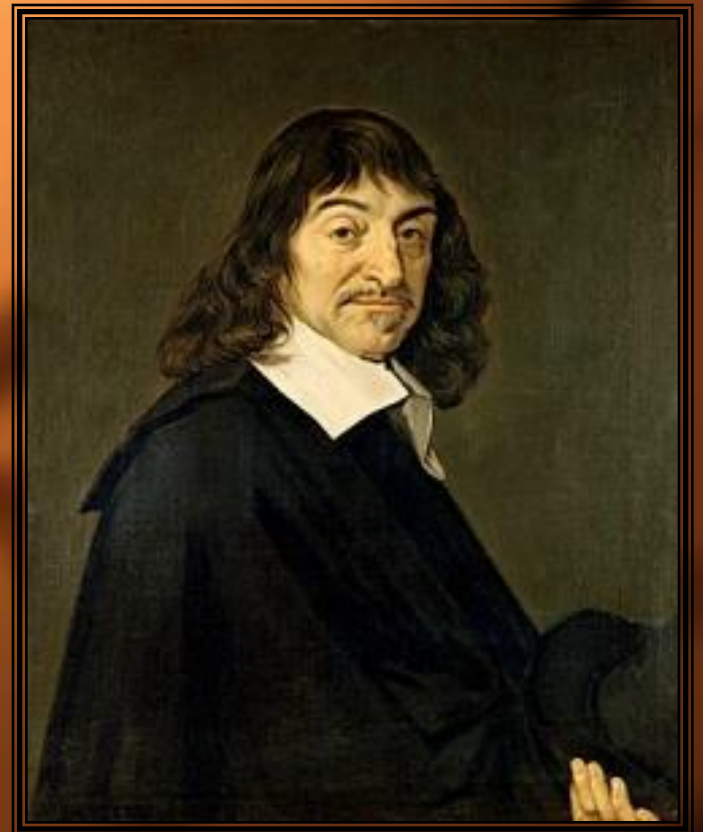

RENÉ DESCARTES (1596-1650)

El Racionalisme

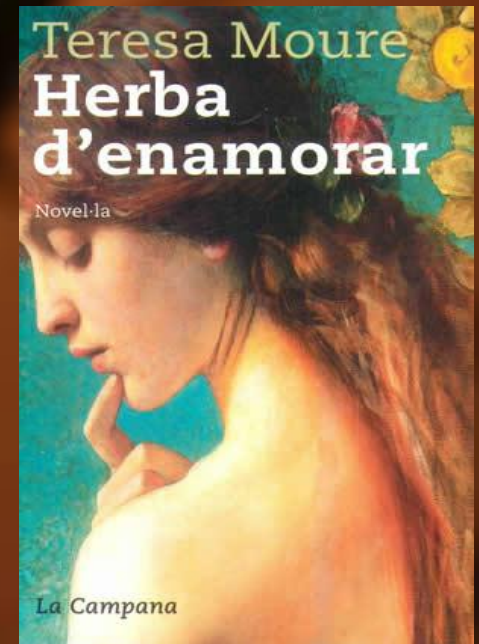
RENÉ DESCARTES

BIOGRAFIA

- 1596. Neix a La Haye (Turena) en el si d'una família benestant "Des Cartes".
- 1605. Ingressa al col·legi de Jesuïtes de *La Flèche*
- 1618. Va voluntari a la guerra. Primer lluita amb els protestants; l'any següent amb els catòlics.
- 1619. Té una visió nocturna (Ulm). Necessitat de trobar un mètode universal que doni consistència a tot el saber.
- 1620-1628. Es dedica a viatjar per tota Europa.
- 1629. Es retira a Holanda on es acusat d'ateisme i condemnada la seva filosofia.
- 1635. Neix la seva filla Francine, fruit de la unió amb Helena Jans.
- 1640. Mor Francine d'escarlatina.
- 1649. Va a Suècia convidat per la reina Cristina (23a).
- 1650. Mor a Estocolm d'una pulmonia.

OBRES

- Regles per a la direcció de l'Esperit* (ment)
- Tractat del món* (Publicat el 1677)
- Discurs del mètode*
- Meditacions metafísiques*
- Principis de filosofia*
- Tractat de les passions*

Crani de Descartes en el Musée de L'Homme a París

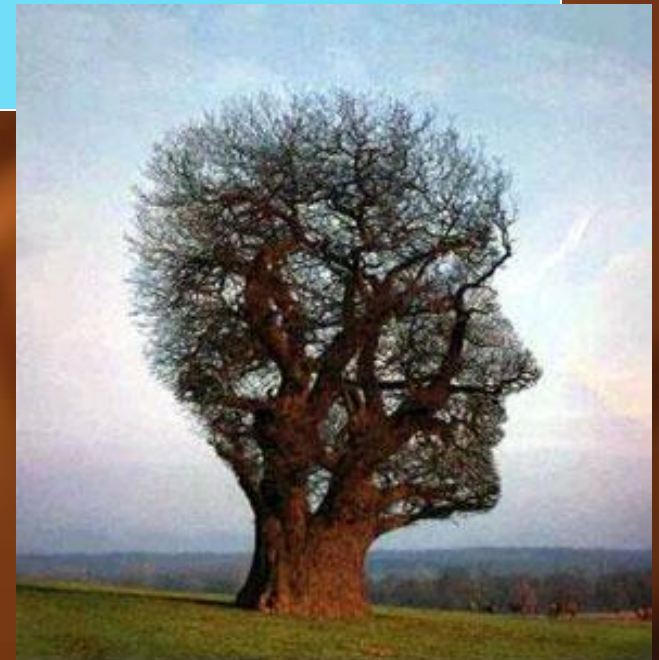
El cos de Descartes va romandre a Suècia 16 anys. Quan, finalment, les seves restes mortals van arribar a França, reclamades pels seus admiradors i amigues, es va obrir el taüt i es va descobrir que faltava el crani. Segons va arribar a afirmar Cristina de Suècia en les seves Memòries, el va sostreure un oficial anomenat Isaac Planstrom...

EL MÈTODE

- Problema: com avançar amb seguretat pel camí del coneixement? Com evitar els errors? La causa no pot ser la raó perquè aquesta és sempre la mateixa i és una eina valuosa i eficaç. La causa ha de trobar-se en l'ús de la raó.
- Solució: cal utilitzar un MÈTODE segur i rigorós com el de les matemàtiques, perquè a través d'elles s'obté un coneixement segur. Aquest mètode és el DEDUCTIU, sense necessitat de recórrer a l'experiència (font d'enganys).
- Aplicació: a la Filosofia = Ciència

"El coneixement és com un arbre del qual l'arrel és la metafísica, la física el tronc i les altres ciències són les branques que creixen del tronc".

Principis de Filosofia 1677

QUÈ ÉS EL MÈTODE?

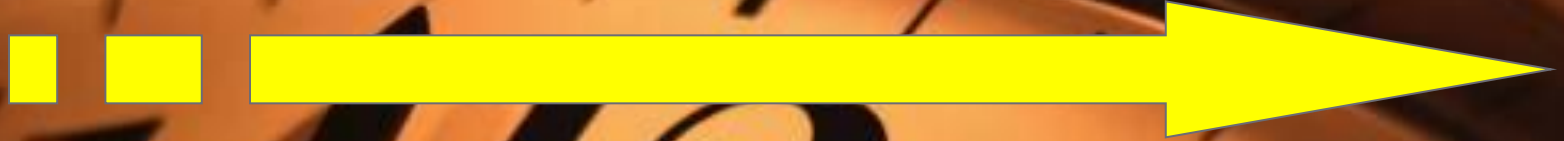
- “Entenc per mètode, algunes regles certes i fàcils gràcies a les quals tots els qui les observin exactament no suposaran mai veritable el que és fals” *Regles per a la direcció de l'esperit*
- Mètode = ordre
- Exercici quotidià que permet pensar ordenadament.
- Un conjunt de regles de coneixement pràctic.
- Suma d'intuïció + deducció

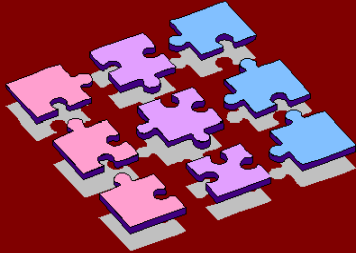
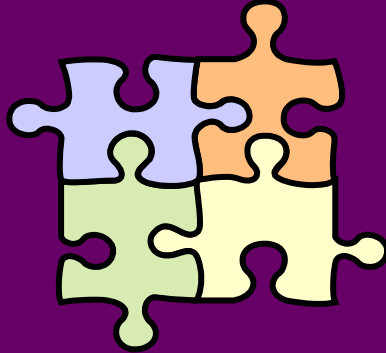
QUINES SÓN LES REGLES DEL MÈTODE?

1. EVIDÈNCIA
2. ANÀLISI
3. SÍNTESI
4. ENUMERACIÓ

LES REGLES DEL MÈTODE

1. EVIDÈNCIA	2. ANÀLISI	3. SÍNTESI	4. ENUMERACIÓ
Cal no admetre res que pugui ser dubtós i només acceptar com a vertader allò clar i distint. 	Dividir les idees complexes en parts simples. Acceptant les més evidents com a vertaderes. 	Conduir per ordre els pensaments, dels més simples als més complexos. 	Revisar tot el procés per estar segurs de no haver omès res.

L'aplicació de la REGLA DE L'EVIDÈNCIA implica dubtar de tots els coneixements rebuts per així assolir una veritat indubtable que serveixi de fonament a tot el saber.

CARACTERÍSTIQUES DEL DUBTE

METÒDIC

No escèptic. Deliberat i voluntari

PROVISIONAL

És el pas previ al coneixement vertader

UNIVERSAL

- Experiència anterior: criteri d'autoritat i tradició
- Present, món exterior

TEORÈTIC

- Física
- Matemàtiques
- Filosofia

NO PRÀCTICA

- Moral
- Religió
- Costums
- Política

EL DUBTE I LA PRIMERA VERITAT

DE QUÈ S'HA DE DUBTAR? I PER QUÈ?

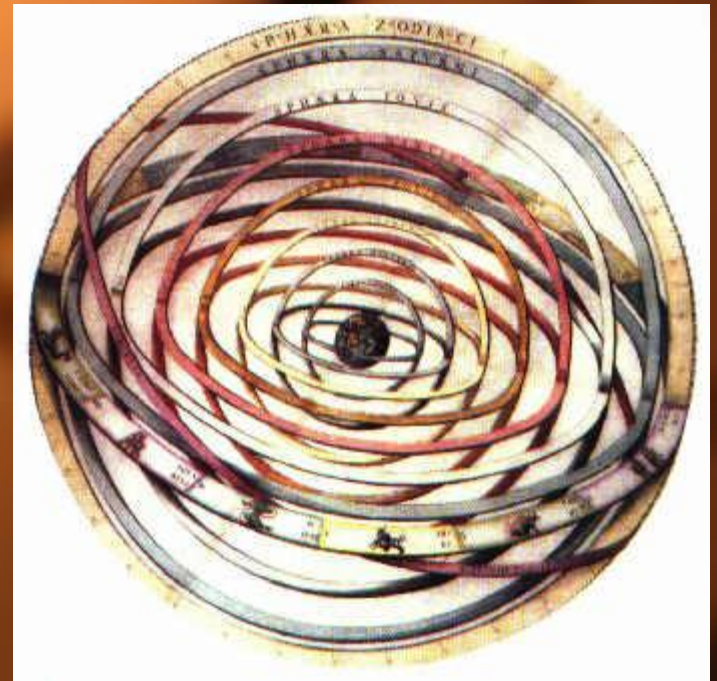
INCERTESA DADES SENSORIALS

- Els sentits ens poden enganyar.
- Les coses no són sempre el que semblen.

ERRORS DEL RAONAMENT

- Dels coneixements adquirits
- Del saber escolàstic basat en demostracions racionals.

EL DUBTE I LA PRIMERA VERITAT

DE QUÈ S'HA DE DUBTAR? I PER QUÈ?

**DIFICULTAT PER DESTRIAR EL
SOMNI DE LA VIGILIA**

HIPÒTESI DEL GENI MALIGNE
(Meditacions metafísiques)

- Universalitat del dubte
- Hipòtesi metodològica

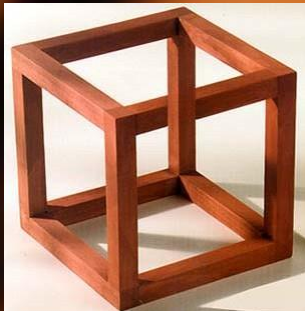

EL DUBTE I LA PRIMERA VERITAT

COGITO, ERGO SUM
(Penso, aleshores existeixo)

És una INTUÏCIÓ

- INDUBTABLE
- EVIDENT
- CLARA
- DISTINTA

FUNCIONS

- Justifica l'existència d'un jo pensant diferent del cos
- Principi modèlic

RES COGITANS

SUBSTÀNCIA PENSANT

Del **dubte metòdic** s'extreu que:

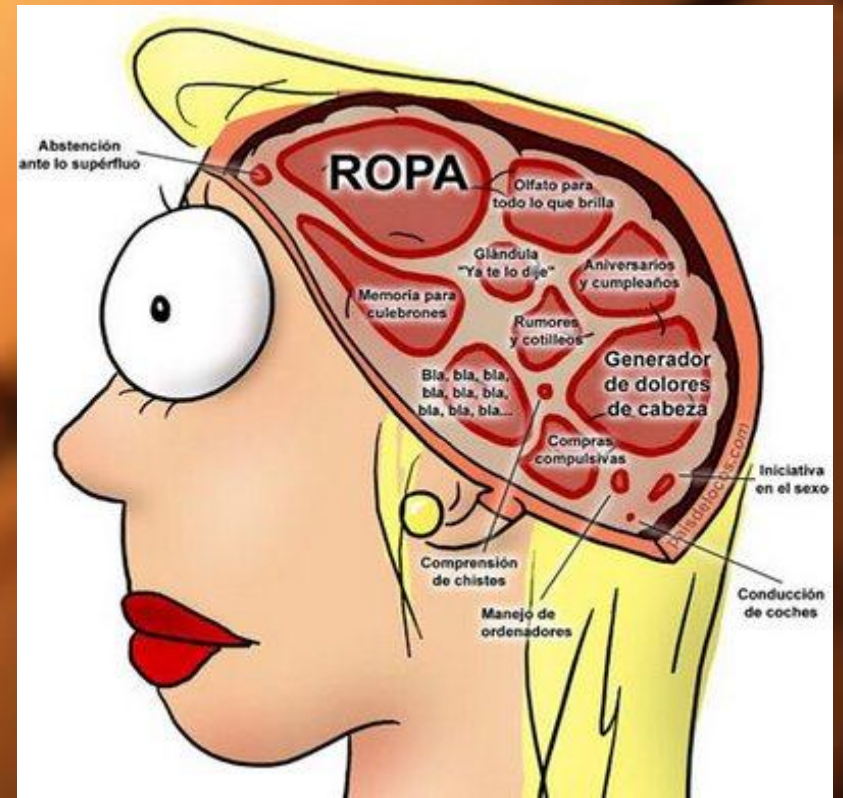
- sóc **JO** qui dubta
- haig d'**EXISTIR** per poder dubtar
- el dubte és una forma de **PENSAMENT**

COGITO, ERGO SUM
(Penso, aleshores existeixo)

"Què sóc, llavors? una cosa que pensa. I què és una cosa que pensa? És una cosa que dubta, que entén, que afirma, que nega, que vol, que no vol, que imagina també, i que sent. Sens dubte no és poc, si tot això pertany a la meva naturalesa. I per què no li hauria de pertànyer?..." *Meditacions metafísiques, II*

I què penso?

RES COGITANS SUBSTÀNCIA PENSANT

PENSO

IDEES

OBJECTIVES / SUBJECTIVES?

Aplicació de la segona
regla de l'ANÀLISI

INNATES

ADVENTÍCIES

Provenen dels **sentits**:
arbre, casa,...

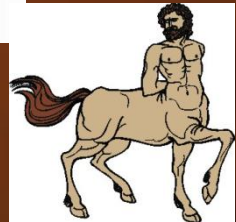

Provenen de la nostra
ment i emergeixen de
la pròpia facultat de
pensar. Són clares i
distintes.

DÉU
PERFECCIÓ
EXTENSIÓ
SUBSTÀNCIA
CAUSA
NOMBRE
JO

FACTÍCIES

Provenen de la
imaginació: unicorn,
centaure, ET...

LES TRES SUBSTÀNCIES

De l'anàlisi de les idees Descartes dedueix l'existència de tres substàncies o coses (*res*). La **substància** és **una realitat que existeix de tal manera que no necessita cap altra realitat per existir**. *Meditacions metafísiques*, 3.

RES COGITANS

Substància imperfecta, però dotada de raó. Correspon al pensament, a tot el que no és material, a la ment, ànima o esperit...

RES INFINITA

Substància perfecta. Correspon a Déu o a la idea de quelcom perfecte de tal manera que no és possible que no existeixi, essent l'existència la màxima perfecció; això no vol dir, però que existeixi tot allò del qual nosaltres en tenim pensament o idea fora de la nostra ment. Demostrar l'existència de Déu no es fàcil i al final Descartes afirma que Déu ha d'existir si més no per tal d'avaluar el nostre coneixement.

RES EXTENSA

Substància finita i creada. Correspon a tot el que és material i extens: el conjunt dels cossos del món material. Descartes distingeix entre qualitats primàries (tamany, figura, moviment...) i qualitats secundàries (colors, sons, olors...).

RES INFINITA

Demostrar l'existència de Déu és important per invalidar la hipòtesi del Geni Maligne i garantir l'existència de la veritat.

PROVA GNOSEOLÒGICA

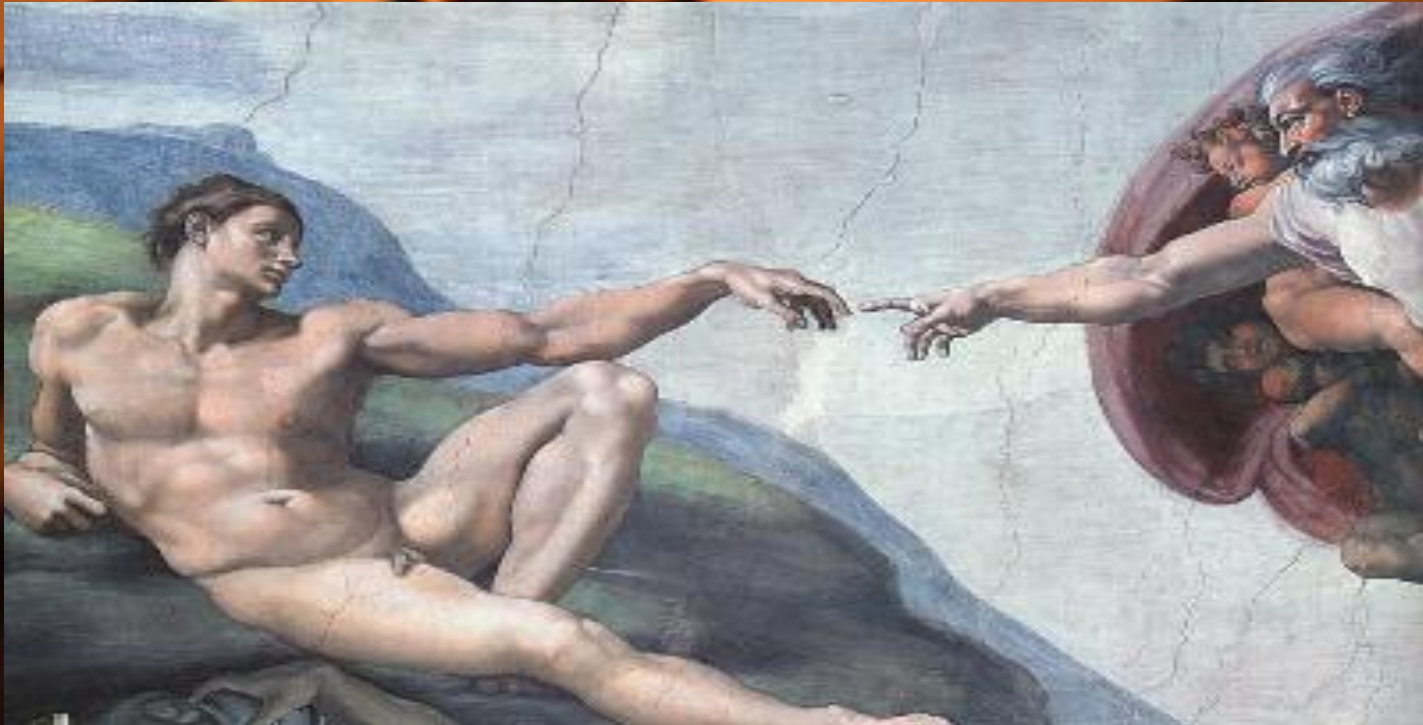
Entre les idees innates, hi ha la idea de Déu com a ésser perfecte i infinit. És clar que la idea d'un ésser perfecte i infinit no pot provenir d'algú imperfecte; l'autor d'aquesta idea no puc ser jo, criatura finita i imperfecta, només pot tenir com a causa un ésser infinit i perfecte que és Déu i és ell qui ha posat en mi la idea d'una substància infinita.

RES INFINITA

PROVA COSMOLÒGICA

Origen del meu ésser imperfecte (contingència, duració i conservació) no pot ser un altre que un ésser perfecte. Déu com a causa del meu ésser i de tot el que existeix.

RES INFINITA

PROVA ONTOLÒGICA

Descartes dóna un altra prova que és una nova versió de l'**argument ontològic**, el més famós i controvertit de tots els intents de **demostració** de l'**existència** de **Déu**. Va ser formulat per primera vegada per **Anselm de Canterbury** al segle XI. Aquest argument pretén provar l'**existència** de **Déu** partint de la idea mateixa de Déu..

Sant Anselm el formulà així:

*Tots els homes tenen una idea de **Déu**, i entenen que és un ésser tal que és impossible pensar-ne un de més gran que ell. Un ésser així ha d'existir no només en el nostre pensament sinó també en la realitat, ja que si només existís en el pensament en podríem pensar un de més gran que ell, que tindria la perfecció de l'**existència**. En conseqüència **Déu** ha d'existir en la Realitat.*

En el *Discurs* el filòsof francès ens l'exposa de la manera següent: "... tornant a examinar la idea que posseïa d'un ésser perfecte, trobava que l'**existència** hi era compresa, de la mateixa manera que en la idea de triangle s'hi comprèn que els seus tres angles són iguals a dos rectes, o a la d'una esfera en què totes les parts són equidistants a un centre, i fins i tot de manera encara més evident; i, en conseqüència, és tan cert, almenys, que **Déu**, que és l'Ésser perfecte, és o existeix, com ho pugui ser qualsevol **demostració** de geometria".

DÉU COM A GARANTIA DE VERITAT

Un cop demostrada l'**existència** de Déu com a ésser perfecte i bondadós es pot rebutjar la hipòtesi del geni maligne: un ésser perfecte no ens ha pogut donar una facultat de coneixement que ens condueixi a error. "Quan la nostra raó reconeix alguna cosa de forma clara i nítida, no s'equivoca. Perquè un Déu perfecte no ens enganyaria" (J. Gaarder: *El món de Sofia*).

Déu és en el sistema cartesià GARANTIA DE LA VALIDESA DEL CONEIXEMENT: l'**existència** de Déu m'assegura que les idees clares i distintes que tenim sobre la realitat exterior són veritables.

Fins ara ha arribat, de forma racional, a la conclusió que ell és una substància pensant i que existeix un ésser perfecte. Només a través de la **raó** es pot conèixer l'**existència** de l'ànima i de Déu; aquells filòsofs que es basen en les coses sensibles i només creuen en allò que poden tocar i veure, difícilment podran assolir aquest coneixement.

RES EXTENSA

Descartes es proposa examinar si existeixen les coses materials o món exterior. Fins ara ha demostrat que és una cosa que pensa i que hi ha una substància infinita o Déu que garanteix el pensament. Però també té la idea clara i distinta de ser un cos extens i no pensant. Com en pot estar segur?

Déu garanteix l'existència de la *res extensa*.

Ara bé, no sent Déu capaç d'enganyar, és patent que no m'envia aquestes idees immediatament per si mateix, ni tampoc per mitjà d'una criatura que posseeixi la realitat d'aquestes idees....Doncs no havent-me donat Déu cap facultat per a conèixer que això és així, sinó molt al contrari, una poderosa inclinació a creure que les idees parteixen de les coses materials, no hi veig com podria disculpar-se l'engany si, en efecte, aquestes idees partissin d'un altre punt o fossin productes d'altres causes i no de les coses materials.“ *Meditacions metafísiques, IV*

RES EXTENSA

Realitat material

MECANICISME

RES COGITANS ↔ RES EXTENSA

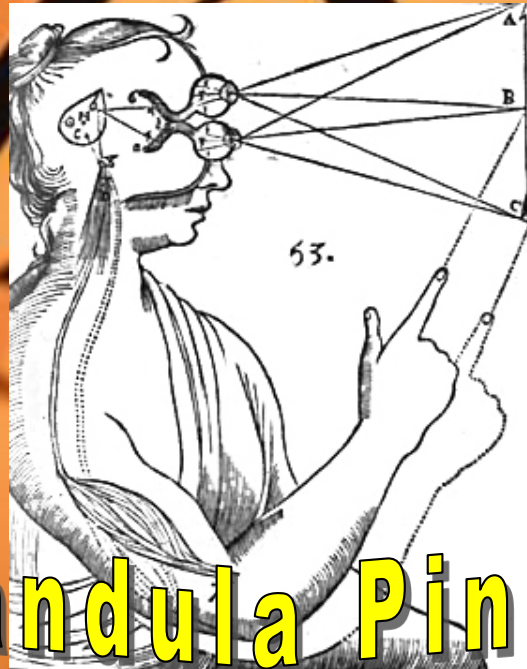
PROBLEMA DEL DUALISME CARTESIÀ: L'home està compost per dues substàncies: el **cos** és una màquina acoblada a un **esperit**.

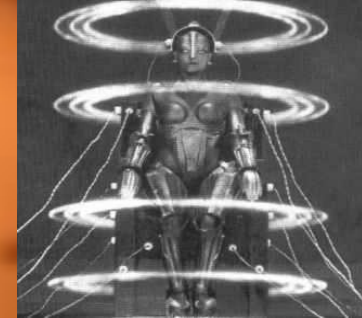
**ESPERIT
RES COGITANS
PENSAMENT**

LLIBERTAT

Glàndula Pineal

**COS
RES EXTENSA
MATÈRIA**

**MECANICISME
DETERMINISME**

Descartes va considerar la glàndula pineal, «una petita glàndula situada cap a la meitat de la substància del cervell», com el nexse d'unió entre l'ànima i el cos, que a través de la sang i els nervis relacionen la res cogitans amb el cos o res extensa, orienta el moviment i influeix sobre l'ànima. (En l'actualitat se sap que la glàndula pineal o epífisi conté cèl·lules pigmentàries que reaccionen als canvis lumínics, i és la responsable de la segregació de l'hormona melatonina, que regula els ritmes vitals i els estats de son).

CRÍTiques A DESCARTES

Antoine Arnauld: problema de la circularitat Déu-evidència implícita en la circularitat Déu-cogito:

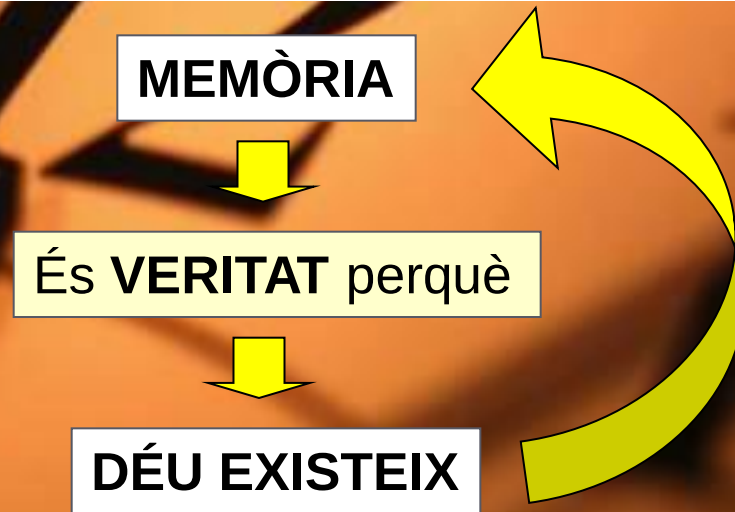
Descartes diu que només estem segurs que són vertaderes les coses que concebem clarament i diferentment, perquè Déu existeix i ho garanteix. Però no podem estar segurs que existeix Déu, si no el concebem amb tota claredat i distinció; per tant, abans d'estar segurs de l'existència de Déu, hem estar-ho de que és vertader tot el que concebem amb claredat i distinció».

És l'existència de DÉU la que ens assegura que el COGITO és VERITAT o és el COGITO i l'EVIDÈNCIA que ens asseguren que DÉU existeix?

OBJECCIONS A DESCARTES

Frans Burman: circularitat Déu-memòria. Només podem confiar en la nostra memòria si sabem que un Déu veraç i bondadós ens la va donar, però per saber si Déu existeix i és veraç i bondadós necessitem confiar en la nostra memòria.

Thomas Hobbes: Si Déu garanteix el coneixement, d'on prové l'error? Es pot rebutjar totalment l'experiència?

RESPOSTA A LES OBJECCIONS

Resposta de Descartes: l'error en el coneixement prové de la **VOLUNTAT**

L'esperit humà té dues facultats

RAÓ

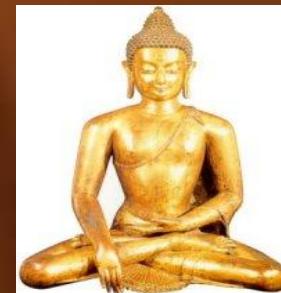
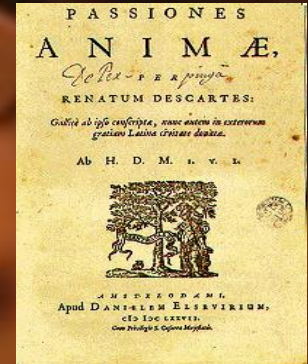
ENTENIMENT

VOLUNTAT

S'ha de sotmetre

A vegades dominada per
les **PASSIONS** (COS)

S'han d'eliminar
(ESTOÏCISME)

RESPOSTA A LES OBJECCIONS

Resposta de Descartes: l'**EXPERIÈNCIA** no es pot eliminar, però té un paper secundari (Física).

- ✓ Proporciona ocasions per a que la ment reconegui les idees que té en potència.
- ✓ Serveix per adquirir coneixements que ens mostren que hi ha objectes externs (existència avalada per Déu) que es corresponen a les nostres idees.

Resposta de Descartes a les objeccions de cercle viciós: el **COGITO, ERGO SUM**, és una evidència absoluta i negar-la implicaria contradicció.

IMPORTÀNCIA DEL PENSAMENT DE DESCARTES

- ✓ Dóna importància al SUBJECTE (pensament, llibertat i autonomia) per sobre de l'OBJECTE (extensió, determinat i mecànic).
- ✓ Canvia el punt de vista de l'Edat Mitjana (de la certesa de Déu a la certesa de la Raó). En canvi Descartes parteix de la certesa de la raó per arribar a la certesa de Déu.
- ✓ El seu atreviment per qüestionar-ho tot i l'èmfasi en la importància de la RAÓ el van convertir en el pare de la FILOSOFIA MODERNA.

